

2. Уран у породах району міститься в концентраціях нижче кларкових. В інтрузивних породах першої фази його вміст дещо вищий, ніж у породах другої фази, при протилежному співвідношенні середніх концентрацій від незмієних порід до їх ендоконтактів. Це, можливо, пояснюється різною хімічною активністю інтродукованих магм і різними умовами формування і існування порід, що підкріплюється даними про розподіл у породах фазового складу урану та коефіцієнт його варіації. Збільшення середнього вмісту урану, особливо його шестивалентної форми, в контактах підстерігається і у вмшчюючих породах. Характерна пристосованість підвищеного вмісту урану у вмшчюючих породах до зон тектонічних порушень.

3. Основними носіями урану в породах слід вважати польовошпатові мінерали порід. У них уран переважно знаходиться у сорбованій неізоморфній формі. Значна кількість урану (в основному чотиривалентного) знаходиться також в акцесорних мінералах: монациті, цирконі, ортиті, сфені, ксенотимі та ін.

Краткое содержание

Настоящая работа посвящена описанию результатов изучения радиоактивности коренных горных пород одного из районов Центрального Казахстана и делится на два сообщения. В первом излагаются данные о геологическом строении района, методике исследований, общей радиоактивности пород и распределении в них урана (общего и фазового). Во второй — распределение тория, отношения тория к урану и калию. В статьях приводятся основные закономерности распределения в породах радиоэлементов и указаны их основные носители. произведено сопоставление средних содержаний радиоэлементов в отдельных интрузивных массивах с учетом их пространственного положения.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крылов А. Я., Радиоактивность различных комплексов пород хребта Терской Ала-Тау, «Геохимия», 1958, № 3.
2. Нейбергер Дж., Распределение урана в изверженных породах США, Сб. «Геология атомных сырьевых материалов», 117, 1957.
3. Толстой М. Л., До інтерпретації наслідків радіометричних вимірювань при геологічних розшуках, Вісник КДЗ, № 3, сер. геології та географії, вип. 1, 1961.
4. Ядерная геология, ИЛ, 1960.
5. Таусон Л. В., К геохимии урана в гранитоидах Черновинского массива (Горный Алтай), «Геохимия», 1956, вып. 3.

А. І. ЛАНЬКО

ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДНИХ УМОВ НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОГО ПОЛІССЯ

Новгород-Сіверська фізико-географічна область зони мішаних лісів становить крайню східну частину Українського Полісся. На заході вона межує з областю Чернігівського Полісся. Природна межа між ними визначається підніжжям південно-західного схилу Воронізького кристалічного масиву. Перехід від Дніпровсько-Донецької западини (північно-західний край якої займає Чернігівське Полісся) до Воронізького кристалічного масиву досить чітко проявляється у зміні геолого-геоморфологічної будови, у перебудові гідрології, у зміні ландшафтно-типологічної структури території. Зміна ландшафтно-типологічної структури найбільш різко відмічається по лінії, яка проходить від гирла ріки Ревни, західніше Холмів, Понорниці, через Оболоння, східніше Коропа, західніше Кролівця.

На півночі і сході область окреслюється республіканською границею Української РСР з Брянською адміністративною областю Російської РФСР. На півдні вона межує з Сумською лісостеповою фізико-географічною областю. На її території розташовані Семенівський, Холменський, Понорницький, Новгород-Сіверський райони і північна частина Коропського району, Чернігівської області, Зноб-Новгородський, Середино-Будський, Шосткинський, Ямпільський райони та північно-західна частина Глухівського району, Сумської області.

За своїми природними умовами Новгород-Сіверське Полісся істотно відрізняється від Чернігівського Полісся. Воно займає інше геоструктурне положення, має відмінну геолого-геоморфологічну будову, що позначається на гідрогеологічних умовах і процесах ґрунтоутворення.

Новгород-Сіверське Полісся розташоване на південно-західному схилі Воронізького кристалічного масиву. В його межах кристалічний фундамент залягає на відносно невеликій глибині. Глибина залягання поверхні кристалічних порід змінюється від 700—900 м (Холми-Короп) до 150 м (Зноб-Новгородське). Кристалічний фундамент перекритий осадовими відкладами верхнього палеозою, мезозою і кайнозою. Осадочні відклади залягають похило, відбиваючи загальний спад поверхні кристалічного фундаменту з північного сходу на південний захід, у бік днища Дніпровсько-Донецької западини.

У сучасних фізико-географічних процесах безпосередню участь беруть відклади крейдового, палеогенового і четвертинного періодів.

Із порід крейдової системи вище місцевого базису ерозії залягають відклади сантонського, кампанського і маастрихтського ярусів верхнього крейдового відділу [4].

Сантонський ярус представлений темно-сірим мергелем, який у верхній частині переходить у світло-сірий крейдоподібний мергель. Мергелі сантонського ярусу відслонюються в північній частині Новгород-Сіверського Полісся (Грем'яч). У південно-західному напрямку вони поступово ховаються під товщею більш молодих відкладів крейди і занурюються нижче місцевого базису ерозії.

Кампанський ярус у нижній частині товщі представлений вапняками і глауконітовими пісками, у верхній частині — глауконітовою і білою крейдею. Виходи білої крейди кампанського ярусу безперервно тягнуться в правобережних урвищах та ярах р. Десни від Грем'яча до Мезина.

Маастрихтський ярус представлений покладами білої пухкої крейди із залишками белемнітів. У верхній частині біла пухка крейда переходить у мергель або твердшу різновидність крейди. Крейда з белемнітами дає численні відслонення в правобережних схилах Десни між с. Мізія і Буженка. На південь від с. Буженка крейдові відклади взагалі занурюються під уріз р. Десни.

Палеогенова система представлена тільки відкладами нижнього відділу (канівського і бучацького ярусів). Молодші відклади палеогену — київського і харківського ярусів та полтавської світи в області Новгород-Сіверського Полісся зовсім відсутні.

Відклади канівського ярусу представлені опоковидними породами та зеленими глауконітовими пісками з пісковиками.

Біля с. Редичева і Кам'янської Слободи в нижній товщі зелених пісків зустрічається фосфоритова ривь. Загальна потужність фосфоритоносного горизонту коливається від 0,15 м до 0,9 м.

На зелених глауконітових пісках з пісковиками канівського ярусу залягають жовто-охристі піски з пісковиками бучацького ярусу. Піски бучацького ярусу характеризуються мінливим механічним складом. У верхній частині вони грубозерністі, в нижній частині — більш дрібнозерністі. Пісковики залягають у товщі пісків у вигляді окремих брил і лізз кількома прошарками. В районі с. Оболоння бучацькі відклади занурюються під рівень Десни. В Семенівському та Холменському районах виявлені палеогенові глини. Покрівлю бучацьких відкладів утворюють четвертинні відклади.

Четвертинний покрив Новгород-Сіверського Полісся порівняно з четвертинним покривом Чернігівського Полісся має значні літогенічні і стратиграфічні відмінності. Насамперед відмічається невелика потужність четвертинного покриву, в середньому вона становить 8—12 м. У північній частині є ділянки, де товщина четвертинного покриву обчислюється кількома метрами. Лише в долині р. Десни південніше м. Шостки потужність четвертинних відкладів, представлених водно-льодовиковими і алювіальними утворами, досягає 20—25 м. Нижнім членом четвертинної товщі є морена. Підморенні лесовидні суглинки і водно-льодовикові відклади майже зовсім не зустрічаються. Морена залягає на палеогенових або крейдових відкладах. Тому в морені і водно-льодовикових відкладах спостерігається значний вміст продуктів денудації палеогенових пісковиків і крейди. Морена часто має лесовидний вигляд. Особливо це відмічається на вододільних рівнинах лівобережжя Десни.

У Сновсько-Деснянському межиріччі та на відрогах Середньо-Руської височини в окремих місцях морена виходить на поверхню.

У формуванні ґрунтово-рослинного покриву велика роль належить

водно-льодовиковим відкладам. У Сновсько-Деснянському межиріччі поверхневі водно-льодовикові відклади займають близько $\frac{2}{3}$ загальної площі. Представлені вони глинястими пісками й супісками з потужними суглинчастими прошарками, які нагадують ортандові утвори.

В межах Деснянської лівобережної терасової рівнини вони беруть участь у будові надзаплавних терас, залягаючи на розмитій поверхні морени або на крейдових відкладах.

На підвищеному корінному правобережжі Десни валунні суглинки перекриті лесовидними породами. Долини правобережних приток Десни, в межах яких поширені валунні й алювіальні піски й супіски, розчленовують лесовий покрив на кілька лесових островів.

Окремі «острівки» лесовидних відкладів зустрічаються і на лівобережжі Десни (Ямпільський та Глухівський райони).

Алювіальні піщані і супіщані відклади поширені по долинах р. Снопа, Убеди, Десни та її приток. Залягають вони на водно-льодовикових відкладах, від яких відрізняються більшою відсортованістю і відсутністю валунів. Значні площі займають елювіально-делювіальні відклади, поширення яких зв'язане з сильно розчленованими місцевостями придолинних країв вододільних рівнин.

В орографічному відношенні Новгород-Сіверське Полісся являє собою знижений південно-західний край Середньо-Російської височини. Широка терасована долина р. Десни відчленовує від нього Сновсько-Деснянську вододільну рівнину з максимальними абсолютними висотами понад 200 м. За характером четвертинного покриву і за будовою поверхні Сновсько-Деснянська вододільна рівнина ділиться на дві досить відмінні частини: Холмсько-Костобобринську моренно-зандрову рівнину і Новгород-Сіверське придеснянське лесове плато.

Порівняно з Чернігівським Поліссям Новгород-Сіверське Полісся виділяється більшою ерозійною розчленованістю поверхні, що зумовлено особливостями геологічної будови.

Четвертинні утвори відкладалися на розчленованій поверхні крейди і палеогенових відкладів і ступінь розчленування сучасного рельєфу в значній мірі залежить від характеру давнього рельєфу, зокрема від розчленованості поверхні крейди. Долини Десни та її приток, а також великі балки, очевидно, були вироблені в дочетвертинний час і сучасний напрям їх визначений нерівностями давнього рельєфу, що підтверджується зміною гіпсометрії четвертинних відкладів відповідно гіпсометрії крейдової поверхні та опусканням морени в долині приток Десни і великих балок.

В окремих місцях виходів крейди на краю правобережного схилу долини Десни відбуваються зсуви. Південніше с. Горбова на висоті 5—6 м над рівнем Десни спостерігається зсувна тераса. Невеликі зсуви відмічені між селами Свердловою і Редичевим. Новгород-Сіверське плато надзвичайно розчленоване ярами та балками. Густота яружно-балкової сітки перевищує 1 км/км². Така еродованість плато обумовлена не тільки розчленованістю поверхні корінних порід, але й рядом інших причин: характером покривних порід (лес і лесовидні суглинки) та близькістю глибокого місцевого базису ерозії, яким тут є р. Десна. Крім того, давнє використання земель людиною без застосування протиерозійних заходів сприяло особливо прискореному розвитку ерозійних процесів. Окремі сучасні діючі яри досягають великих розмірів і мають багатоступеневе галузження. Північна частина Сновсько-Деснянської вододільної рівнини виділяється великою погорбованістю поверхні. В рельєфі різко виступають горби і гриви, збудовані в основі палеогеновими пісковиками та ускладнені діяльністю Дніпровського льодовика.

Погорбованість крайньої північної ділянки Новгород-Сіверського плато головним чином зумовлена наявністю крейдових горбів, вкритих тонким шаром четвертинних відкладів (Річилька «гора» на схід від Грем'яча, горби біля с. Бучок).

Однією з характерних рис геоморфології Новгород-Сіверського Полісся є поширення форм покритого карсту. Сучасні карстові явища відмічаються в басейні р. Снов. Вони проявляються в утворенні досить великих провальних ліжок, які місцеве населення називає вертебами [5].

Кліматичні умови Новгород-Сіверського Полісся відрізняються від інших фізико-географічних областей Українського Полісся більшою континентальністю, більш різким ходом кліматичних елементів, відносно холоднішою зимою, коротшим вегетаційним періодом. Середня річна температура 5—6°. Середні місячні температури січня знижуються до —7° і навіть —8° (Хутір-Михайлівський), середня місячна температура липня 18—19°. Абсолютний річний максимум температури повітря 36—37°, абсолютний мінімум повітря —36°. Таким чином, середня річна амплітуда температур повітря становить 25—27°, амплітуда крайніх температур досягає 72—73°.

Про зміну сезонів та тривалість періодів вегетації сільськогосподарських культур у межах Новгород-Сіверського Полісся можна судити по розрахунках, проведених на основі даних багаторічних метеорологічних спостережень Новгород-Сіверської та Хутір-Михайлівської метеостанцій [1, 2].

Дати переходів середньодобових температур повітря через 0,5°, 10°, 15° та тривалість періодів у днях з температурою, вищою цих меж.

Станції	0°	5°	10°	15°
Новгород-Сіверський	24/III 16/IX	13/IV 20/X	30/IV 28/IX	22/V 2/IX
Хутір-Михайлівський	25/III 13/X	14/V 20/X	2/IV 23/IX	27/V 30/VIII
	232	189	144	95

Порівняно із західними поліськими областями тривалість вегетаційного періоду, що визначається датами переходу температур через 5°, у межах Новгород-Сіверського Полісся менша на 10—12 днів, а тривалість вегетаційного періоду пізніх сільськогосподарських культур, що приблизно відповідає періоду з температурами вище 10°, менша на 12—15 днів. Період весняних і осінніх робіт скорочується на 5—10 днів.

Новгород-Сіверське Полісся дренують р. Десна з численними притоками (правобережні: Судость, Смячка, Рома, Лоска, Убідь; лівобережні: Зноб, Свіга, Івотка, Шостка, Реть) та р. Снов з лівобережною притокою Ревною. Своєрідний малюнок гідросітки: головні артерії — Снов і Десна мають загальний меридіональний напрям, притоки — широтний. В межах Новгород-Сіверського Полісся спостерігаються максимальні величини середнього багаторічного річкового стоку порівняно із стоком Українського Полісся. Так, середній модуль стоку для всього Українського Полісся становить близько 3,5 л/с з 1 км², а в районі Новгород-Сіверського і близькій до нього місцевості 4,0—4,5 л/с з 1 км² [9].

Підвищений стік Новгород-Сіверського Полісся пов'язаний насамперед з тим, що річкові долини глибоко врізані в крейдові породи і

завдяки цьому має місце збільшення підземного живлення рік. Однією з причин збільшення поверхневого стоку є також велика розчленованість поверхні.

На ріках Новгород-Сіверського Полісся спостерігається найменша тривалість весняної повені і відносно збільшення стокових величин на початку весняного періоду. Наприклад, тривалість весняної повені на р. Убеді становить 35 днів, на р. Івотці — 36 днів, середні модулі стоку на початку весняного періоду відповідно 4,33 л/с з 1 км² і 3,86 л/с з 1 км². Середній модуль стоку на початку весняного періоду для всього лівобережного Полісся 2,40 л/с з 1 км². Ріки області мають найменшу заболоченість басейнів порівняно з ріками інших поліських областей. Заплави рік навпаки характеризуються відносно більшою обводненістю і заболоченістю, що зв'язано з виходами підземних вод верхнього тріщинуватого горизонту крейдової товщі.

У зв'язку з вищевідзначеними своєрідними рисами геолого-геоморфологічної будови та гідрокліматичних умов перебувають значні відмінності ґрунтово-рослинного покриву порівняно з іншими поліськими фізико-географічними областями.

Насамперед слід підкреслити, що в межах Новгород-Сіверського Полісся в ґрунтоутворних процесах визначна роль належить корінним породам — піщано-глинястим палеогеновим відкладам та мергельно-крейдовим утворам, які залягають під тонким шаром морени, водно-льодовикових та алювіальних відкладів.

Четвертинні відклади, зокрема валунні суглинки та водно-льодовикові відклади, збагачені продуктами руйнування мергельно-крейдових порід. Ця обставина позначається на збагаченні ґрунтів поживними речовинами і зменшує кислотність дерново-підзолистих ґрунтів. Водно-льодовикові відклади, які належать вирішальну роль у ґрунтоутворенні, представлені переважно тонким шаром супіщаних та піщано-глинястих відкладів. Близька залягання до поверхні валунних суглинків зумовлює формування потужних орштейнових горизонтів у верхній товщі ґрунтоутворних гайлясто-піщаних та супіщаних порід. Створюється своєрідна двочленна система ґрунтоутворної основи. В результаті цього ліси Новгород-Сіверського Полісся відзначаються відносним багатством видового складу за рахунок розвитку різноманітних широколистяних порід. Основними провідними типами лісів є субори та сугрудки, причому спостерігається така закономірність їх поширення: на моренно-зандрових вододільних рівнинах і по прохідних долинах поширені виключно сугрудки, які часом переходять у грудні; на назаплавних терасах сугрудки перемежуються з суборами залежно від потужності та механічного складу давньоалювіальних і водно-льодовикових відкладів. Бори мають обмежене поширення на піщаних надзаплавних терасах Снова і Десни. Здебільшого це соснові ліси штучного насадження на розбитих пісках в околицях населених пунктів.

Ландшафтною особливістю лісової рослинності Новгород-Сіверського Полісся є зміна видового складу широколистяних порід у суборах і особливо сугрудках: у сугрудках місце граба займає липа. В лісах Корюківського району, який прилягає до Новгород-Сіверського Полісся із заходу, зустрічаються лісові дічі, де граб ще утворює суцільний поверх у грудях. У лісовому масиві між річками Убеддю і Кустером, на південно-західному краю області, граб трапляється лише поодинокі. Далі на схід, за Десну, граб не йде зовсім. Деревостан Новгород-Сіверських грудових суборів такий: в першому ярусі — сосна, в другому — дуб, липа, клен, горобина, у підліску — ліщина, бруслина бородавчата.

Новгород-Сіверське Полісся порівняно з Чернігівським виділяється

меншим поширенням сірих лісових ґрунтів і відсутністю опідзолених чорноземів. До цього сірі лісові ґрунти зустрічаються майже виключно на правобережному Наддеснянському (Новгород-Сіверському) плато. На лівобережжі Десни сірі лісові ґрунти зустрічаються невеликими ареалами на вододільних рівнинах на виходах лесовидних валунних суглинків. В Кролевецькому районі відмічаються невеличкі ареали на третій надзаплавній терасі Десни. Сірі лісові ґрунти Новгород-Сіверського лесового плато надзвичайно еродовані.

Новгород-Сіверське Полісся порівняно з Чернігівським відрізняється обмеженим поширенням торф'яних ґрунтів і значно меншим поширенням болотної рослинності. Найбільші торфові болота пов'язані із заплавами рік, причому провідними угрупованнями рослинності на заплавах є лісово-чагарникові, в яких основний деревостан утворює вільха.

Ландшафтно-типологічна структура території Новгород-Сіверського Полісся характеризується такими даними:

№ пп	Типи і підтипи місцевості	% від загальної площі
	<i>Типи і підтипи місцевості поліського ландшафту</i>	83,2
1.	Вододільний хвилястий моренно-зандровий тип місцевості на крейдовій основі:	
	а) збезлісений з супіщаними та глинясто-піщаними дерново-середньопідзолистими ґрунтами	18,6
	б) збезлісений з супіщаними та глинясто-піщаними дерново-середньопідзолистими ґрунтами в комплексі з одлевними і болотними з поширеним денудативним пісковиком-крейдовими горбів	6,6
2.	Придолинний яружно-балковий тип місцевості моренно-зандрових рівнин на крейдовій основі з еродованими дерново-підзолистими ґрунтами	1,2
3.	Дельтно-зандровий тип місцевості:	
	а) на зандрово-моренній основі з піщаними дерново-малопідзолистими ґрунтами під суборовими лісами	16,8
	б) на крейдовій основі з піщаними дерново-малопідзолистими ґрунтами під суборовими і сугрудковими лісами	17,1
	в) на зандрово-моренній основі збезлісений з супіщаними дерново-середньопідзолистими ґрунтами	11,2
4.	Піщано-болотний тип місцевості прохідних долин	0,1
5.	Надзаплавно-терасовий тип місцевості:	
	а) з піщаними дерново-малопідзолистими ґрунтами під боровими і суборовими лісами	8,4
	б) з піщаними дерново-малопідзолистими ґрунтами під боровими і суборовими лісами, з розвитком карстових явищ	1,2
	в) збезлісений з глинясто-піщаними та супіщаними дерново-середньопідзолистими ґрунтами	1,6
6.	Надзаплавно-терасовий низинно-болотний	0,2
	<i>Типи і підтипи місцевості лісостепового ландшафту</i>	13,2
7.	Вододільний слабохвилястий збезлісений тип місцевості на крейдовій основі з сірими лісовими ґрунтами на грубопідуватих лесовидних суглинках	5,2
8.	Яружно-балковий тип місцевості лесових островів на крейдовій основі з еродованими сірими лісовими ґрунтами	7,8
9.	Надзаплавно-терасовий рівнинно-блюдцевий збезлісений тип місцевості з сірими лісовими ґрунтами на піскуватих лесовидних суглинках	0,2
	<i>Типи і підтипи місцевості заплавного ландшафту</i>	3,6
10.	Заплавний тип місцевості:	
	а) лучно-болотний	2,0
	б) болотно-лісовий	1,6

Структура земельних угідь Новгород-Сіверського Полісся порівняно з Чернігівським Поліссям відзначається меншою площею орних земель, більшою залісєністю і меншою заболочєністю. Природні комплекси поліського типу займають 83,2% загальної площі області, в тому числі вододільні типи місцевості — 26,4%, долинні — 56,6%, причому надзаплавно-терасові типи місцевості займають лише 11,4%, а дельтно-зандрові — 45,2%. Природні комплекси лісостепового типу становлять 13,2% загальної площі області, в тому числі вододільні 13%, причому близько 8% території займають яружно-балкові типи місцевості з еродованими ґрунтами. Заплавні типи місцевості займають всього 3,6%.

Одну з найхарактерніших рис ландшафтно-типологічної структури Новгород-Сіверського Полісся становить абсолютна перевага природних комплексів, в літогенній основі яких беруть участь крейди і відклади. Тобто, характер сучасних фізико-географічних процесів у значній мірі визначається відкладами крейди. Найбільш яскраво це проявляється в розвитку карстових явищ та в розвитку ерозійних процесів. Крім того, вплив крейдової літогенної основи проявляється у більш інтенсивному природному нагромадженні біомаси за рахунок відносно сприятливих умов розвитку рослинного покриву.

Відмічені особливості природних умов Новгород-Сіверського Полісся необхідно враховувати при розробці заходів по збільшенню продуктивності земель, по раціональному і найбільш повному їх господарському використанню. Поряд із загальнозональними заходами, спрямованими на підвищення родючості ґрунтів, на розширення площ орних земель за рахунок меліорації боліт і корінного поліпшення піщаних ґрунтів, на підвищення культури ведення лісового господарства, в межах Новгород-Сіверського Полісся велику паровозогосподарську значимість мають протиерозійні заходи. Невідкладним завданням є розробка єдиної системи гідротехнічних, лісокультурних і агротехнічних заходів у контурі всього правобережного водозбору Десни, на площі понад 100 000 га.

Краткое содержание

Новгород-Северская физико-географическая область зоны смешанных лесов является крайней восточной частью Украинского Полесья. Среди других полесских физико-географических областей она выделяется существенными особенностями природных условий.

Литогенная основа современных ландшафтов образовалась на юго-западном склоне Воронежского кристаллического массива. В современных физико-географических процессах непосредственно принимают участие меловые, нижнекалоценовые и четвертичные отложения. Широкое развитие имеет овражно-балочная сеть. Характерную особенность рельефа также составляют формы покрытого карста.

Климатические условия отличаются повышенной континентальностью, относительно сокращенным безморозным и вегетационным периодами. Область хорошо дренирована. Заболоченность наименьшая среди других областей Полесья. Модуль стока сравнительно повышен (до 40—45 л/сек с 1 км²). В формировании почвенного покрова значительную роль играют орнитейновое водно-ледниковое и лесовое наследия.

Наиболее распространенными типами лесов являются смешанные леса с большим участием широколиственных видов, при этом граб замещают липа и клен. Отличительную особенность ландшафтно-типологической структуры составляет широкое развитие овражно-балочных и долинных типов местности на меловом основании.

В системе мероприятий по борьбе с отрицательными явлениями природы значительное место должны занимать противоэрозионные мероприятия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Агроклиматический справочник по Черниговской области. Гидрометеоздат, 1953.
2. Агроклиматический справочник по Сумской области. Гидрометеоздат, 1958.

3. Глібко М. І., Фізико-географічне районування Центрального, Київського та Східного Полісся УРСР, Нариси про природу і сільське господарство Українського Полісся, Вид-во КДУ, 1955.
4. Закревська Г. В., Геологічний та геоморфологічний нарис Чернігівського Полісся, Труды Інституту геології АН УРСР, вип. III, 1936.
5. Ланько А. І., Про деякі геоморфологічні особливості Лівобережного Полісся Української РСР, Вісник КДУ, Серія геології та географії, № 1, вип. 1, 1958.
6. Ланько А. І., Особливості ландшафтно-структурної території Чернігівської області та питання раціонального господарського використання її земельних угідь, Географічний збірник Українського географічного товариства, № 3, 1960.
7. Ланько А. І., Маринич А. М., Попов В. П., Порывкина О. В., Цысь П. Н., Физико-географическое районирование Украинской ССР для целей сельского хозяйства. Материалы к III съезду Географического общества Союза ССР, Ленинград, 1959.
8. Погребняк П. С., Лісорослинні умови Лівобережного Полісся Української РСР, Труды з лісової дослідної справи на Україні, вип. X, Хрк., 1928.
9. Пустовойт С. П., Водний режим рік Українського Полісся, Нариси про природу і сільське господарство Українського Полісся, Вид-во КДУ, 1955.
10. Тектоника території Української РСР та Молдавської РСР, Вид-во АН УРСР, К., 1959.

М. І. ЩЕРБАНЬ

РАДІАЦІЙНИЙ РЕЖИМ РОСЛИННИХ ПОКРИВІВ У РАЙОНІ КАНЕВА

Формування мікроклімату окремих ділянок земної поверхні відбувається в значній залежності від їх радіаційного режиму, що забезпечує енергетичні запаси для метеорологічних процесів приземного шару атмосфери. Радіаційний режим ділянок різко ускладнюється при наявності рослинного покриву.

Вивчення радіаційного режиму ділянок, зайнятих рослинністю, може бути виконано двома способами: шляхом безпосередніх польових експериментальних досліджень або ж шляхом розрахунків. У першому випадку кількісні показники радіаційного режиму рослинного покриву одержують внаслідок досліджень, виконаних на відповідних ділянках за допомогою актинометричної апаратури з урахуванням погодних умов і стану діяльної поверхні. При розрахунках радіаційних величин використовуються формули, таблиці або монографи різних авторів. Досвід показує, що більша точність характеристики радіаційного режиму будь-якої території забезпечується при використанні матеріалів експериментальних вимірювань. Ось чому ми використаємо дані польових досліджень, виконаних у районі Канева протягом 1955—1957 рр.

Об'єктами нашого дослідження були лісові масиви, чагарникові зарості, а також сільськогосподарські угіддя, в радіаційному режимі яких, крім багатьох спільних рис, є ряд відмінностей.

Загальною спільною рисою радіаційного режиму вищезгаданих рослинних покривів є зміна їх прозорості у відношенні до сумарної радіації протягом року, вегетаційного періоду і дня.

Звичайно прозорість рослинного покриву характеризується величинами коефіцієнта прозорості (P), який одержують за формулою $P = \frac{Q'}{Q}$,

де Q' — сумарна радіація, яка проникає через рослинний покрив до поверхні ґрунту, Q — сумарна радіація, виміряна над рослинним покривом або на відкритій території. Таким методом, наприклад, користувалися М. І. Сахаров (1940), З. І. Пявварова та Б. І. Гуляев (1958).

Використання цього методу розрахунку коефіцієнта прозорості виправдане у випадку густого рослинного покриву, коли до поверхні ґрунту проникає незначна частина радіації.

Якщо ж рослинний покрив зріджений і до поверхні ґрунту проникає значна кількість сумарної радіації, причому є можливість роздільного визначення інтенсивності прямої сонячної і розсіяної радіації, то і кое-